

Mažuranićeva *Slovnica* iznova

(Antun Mažuranić: *Slovnica Hèrvatska za gimnazije i realne škole. Dio I. Rěčoslovje*. Pretisak. Predgovor: Radoslav Katičić. Pogovor: Željka Brlobaš. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.)

U Biblioteci *Hrvatska jezična riznica* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje izišla je, kao sedma knjiga u Nizu *Pretisci, Slovnica Hèrvatska* Antuna Mažuranića. Sadržaj knjige strukturno je podijeljen na šest cjelina, od kojih središnje mjesto zauzima pretisak prvoga izdanja *Slovnice Hèrvatske za gimnazije i realne škole* (1859.) i uz njega popratna znanstvena studija iz pera Željke Brlobaš.

Važnost ovoga pretiska istaknuta je već u predgovoru knjizi (str. 3–11). U njemu autor Radoslav Katičić osvjetljava kulturnopovijesni okvir djela, upozoravajući prije svega na osobitost članova obitelji Mažuranić, posebice Antuna, s obzirom na kulturna i politička strujanja u vremenu u kojemu su djelovali. U pregledu života i rada Antuna Mažuranića u kratkim se crtama opisuje njegova znanstvena i nastavna djelatnost, prvotno kao jezikoslovca i gramatičara ilirskoga pokreta te kasnije u razdoblju apsolutizma (tzv. Bachova apsolutizma). Ističe se njegova ljubav prema hrvatskomu jeziku te jasno razlikovanje narodnoga govora od “povijesno izrasloga i odnjegovanoga književnog jezika”. Vrhunac Mažuranićeve bogate jezikoslovne djelatnosti upravo je *Slovnica Hèrvatska* (¹1859.), izrasla

na hrvatskoj gramatičkoj tradiciji i temeljena na književnome jeziku. Iste je godine tiskana i Veberova *Skladnja ilirskoga jezika*. Te dvije knjige čine zaokruženu cjelinu gramatičkoga opisa hrvatskoga jezika koji udovoljava zahtjevima novoga vremena.

Nakon spomenutoga predgovora slijedi pretisak prvoga izdanja *Slovnice Hèrvatske za gimnazije i realne škole* (str. 13–163). Objavljen je samo njezin prvi dio *Rěčoslovje*, a drugi dio *Skladnja* Mažuranić je trebao dovršiti i kasnije izdati, što nije nikada ostvareno.

Analizu gramatike nalazimo u znanstvenoj studiji Željke Brlobaš (str. 165–206). Sveobuhvatnost te analize naslućuje se već iz podjele na poglavlja i potpoglavlja (1. *Uvod*; 2. *Životopis i objavljena djela Antuna Mažuranića*; 3. *Prikaz Slovnice Hèrvatske* (1859.) – 3. 1. *Glasoslovje*, 3. 2. *Pregibanje rěčih*, 3. 3. *Tvorenje pregibivih rěčih*, 3. 4. *O česticah*; 4. *Zaključak*). Naslovi potpoglavlja preuzeti su naslovi cjelina *Slovnice Hèrvatske*.

U uvodnom dijelu autorica najavljuje znanstveni profil Antuna Mažuranića kao gramatičara, akcentologa, proučavatelja glagoljice, dijalektologa, priređivača starih hrvatskih književnih tekstova, književnoga povjesničara i kritičara, tj. “vrsnoga hrvatskog filologa i jezikoslovca”, što obrazlaže i argumentira u sljedećem poglavlju u kojemu je ukratko opisan njegov život i djelovanje. Nastavnička i predavačka djelatnost istaknuti su kao bitan dio Mažuranićeve cjelokupnoga rada.

Središnje je poglavlje ove studije *Prikaz Slovnice Hèrvatske* (1859.). *Slovnica* je objavljena u Zagrebu, a od 1859. godine u samo desetak godina doživjela je

svoja četiri izdanja, što ukazuje na njezino onodobnu vrijednost.

Uz autorov *Predgovor* i uvodni dio (*Pojam slovnice* i *Děli slovnice*), *Slovnica Hèrvatska* sadržajno obuhvaća četiri temeljne cjeline, iz kojih se iščitava da je riječ o fonologiji i fonetici (u okviru opisa glasova svojstvenoga 19. stoljeću), zatim o morfologiji promjenjivih vrsta riječi (tj. o sklonidbi, stupnjevanju i sprezi – *pregibanje*), o tvorbi riječi (*izvodjenju* i *slaganju*) i o nepromjenjivim vrstama riječi.

Autorica svoju analizu *Slovnice* dalje razvija kroz potpoglavlja, pomno i minuciozno raščlanjujući i objašnjavajući svaku cjelinu zasebno, s naglaskom na Mažuranićevu gramatičarskom postupku te gramatičkom i jezikoslovnom promišljanju. Pritom vješto uočava, sistematizira i donosi zaključke, što je posebna vrijednost njezina rada.

Željka Brlobaš znanstvenu je analizu upotpunila i trima popratnim tekstovima: *Životopis Antuna Mažuranića* (str. 207), *Izbor iz djela Antuna Mažuranića* (str. 209–211) te *Izbor iz literature o Antunu Mažuraniću i Slovnici Hèrvatskoj* (str. 213–216). Ti pregledni dodatci pridonose boljemu, a svakako i sveobuhvatnomu uvidu u život, rad i jezikoslovna promišljanja Antuna Mažuranića.

Slovnica Hèrvatska preteča je suvremenih gramatičkih opisa, i to ponajprije zbog dijalektoloških razmatranja, preciznosti u izgradnji gramatičkoga nazivlja, opisa naglasnoga sustava i osnovnih načela tvorbe riječi te opisa glasova i glasovnih promjena, sklonidbe imenica, glagolskoga vida i nekih odrednica nepromjenjivih vrsta riječi. To je gramatika hrvatskoga književnog jezika i iz nje se može

“iščitati mnogo o izražajnim tančinama i naslijeđenim vrijednostima hrvatskoga jezika onako kako su ih osjećali Mažuranići. Tomu, a ne samo povijesnoj dokumentaciji i istraživanju, treba da posluži ovaj pretisak”, zaključio je u predgovoru Radoslav Katičić. Stoga je pojava Mažuranićeve *Slovnice* ponovno nakon gotovo stotinu i pedeset godina hrvatskoj znanstvenoj i stručnoj javnosti, ali i širemu krugu čitatelja, zasigurno velik izazov.

Spomenimo na kraju da je ovakva koncepcija, koja uključuje pretisak djela i znanstveni pogled na djelo, dobrodošla čitateljima različitih pristupa – kako onima odlučnima da samostalno istražuju i prosuđuju, tako i onima koji će radije prihvatiti već gotovu informaciju.

Marijana Horvat